

Orijinal Kaynak: Monk, Ray. (2017, September 12). "Gottlob Frege: The Machine in the Ghost," *Prospect*. <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/the-machine-in-the-ghost>

Atıf Şekli: Monk, Ray. (2022, Mart 20). "Gottlob Frege: Hayalet Makine," Çev. Alara Ünlü, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/gottlob-frege-hayalet-makine

Gottlob Frege: Hayalet Makine

Ray Monk

Türkçesi: Alara Ünlü

Herkesin kabul ettiği üzere, modern analitik felsefenin üç kurucusu, kronolojik olarak sıralarsak, Gottlob Frege, Bertrand Russell ve Ludwig Wittgenstein'dir. Meslek hayatımda yaptığım en büyük proje bu isimlerden ikinci ve üçüncüsünün biyografilerini yazmaktı. Ancak emekliliğinden 100 yıl sonra, günümüz filozofları tarafından en çok el üstünde tutulan kişi Frege olmuştur.

"On Sense and Reference" (1892) adlı yazısı, dilbilimsel anlamın kapsamlılık ve titizlikte çığır açan felsefi bir açıklamasını sunmuştur ve hâlâ, çağdaş dil felsefesini anlamak isteyen herkesin bunu okuması gerekmektedir. Modern mantığı icat ettiğini söylemek neredeyse hiç abartı olmaz. Çoğu analitik filozoflar tarafından mesleklerinin gerekli bir aracı olarak ve neredeyse bütün felsefe lisans programlarının gerekli bir kısmı olarak kabul edilen yüklem mantığının temel fikirlerini (günümüzde kullanılan semboller olmasa bile) geliştirmiştir. *Die Grundlagen der Arithmetik: Eine logisch-mathematische Untersuchung über den Begriff der Zahl* [Aritmetiğin Temelleri: Sayı Kavramı Üzerine Mantıksal Matematiksel bir İnceleme] (1884) adlı kitabı, her analitik filozofun özenmesi gereken, kesin ve titiz bir yazı paradigması olarak methedilmektedir.

Frege'nin sezgileri, felsefe dışında bilişsel bilim, dilbilimi ve bilgisayar bilimini içeren alanlarda etkili olmuştur. Ancak halk arasında, özellikle Wittgenstein ve Russell'in yanında neredeyse hiç tanınmamaktadır. Çoğu insanın Russell'in kim olduğu hakkında biraz fikri vardır. Çoğu, televizyonda sık sık görüldüğü klipleri izlemiştir; yele gibi beyaz saçlarıyla taçlandırılmış kuşa benzer özelliklerini zihinlerinde canlandırabilir, onun eşsiz, tiz, kusursuz ve inanılmaz derecede eski moda olan (insan İngiliz Naipliğinden beri kimsenin öyle konuşmadığını hayal eder) aristokratik sesini tanıyabilirler. Bir Derek Jarman filminin ve birçok şiirinin konusu olan, ismi, onun kim olduğu hakkında okuyucularının biraz bilgisi olduğundan emin olan gazeteciler, roman ve oyun yazarları tarafından bahsedilmiş Wittgenstein, daha da iyi tanınmaktadır. Ya Frege? Kaç kişi onun hakkında herhangi bir şey biliyor?

Profesyonel filozoflara göre bile Frege gölgede kalmış biridir. Jena Üniversitesi'nde matematik profesörü olması gerçeği dışında, hakkında bilinen her şey-gördüğümüz üzere kesinlikle rezil bir siyasi görüşü vardı-, özellikle Wittgenstein ve Russell gibi diğer filozoflar sayesinde öğrenilmiştir.

Filozoflar arasında yaygın olarak bilinir ki, Wittgenstein arkadaşlarına felsefeye olan ilgisi ilk uyanmaya başladığında nasıl onu “paspas gibi çiğneyen” Frege ile düşüncelerini tartışmaya Jena'ya gittiğini anlatırdı. Wittgenstein hayatı boyunca, Frege'ye ne kadar hayranlık duyduğunu anlatırdı, hatta kendisini bir “mürit” olarak tanımlayacak kadar ileri giderdi. İlk kez 1921'de yayımlanan *Logisch-philosophische Abhandlung* [Tractatus Logico-Philosophicus] kitabının önsözünde Wittgenstein, düşüncelerini harekete geçirmede “Frege'nin büyük işlerine ve arkadaşım Bertrand Russell'in yazılarına” borçlu olduğunu kabul eder. Wittgenstein serüvenim boyunca, Frege'nin kitabına vereceği tepki için ne kadar kaygılı olduğunu ve bir savaş kampı tutsağından, müsveddesini “büyük” ilhamına ulaştırdığına emin olmak için sarf ettiği çabayı anlatırım.

Russell ise Frege ile hiç tanışmadı ama ona olan hayranlığını ispatlamak için her fırsattan yararlandı. En çarpıcı şekilde, 1962'de Frege ile yazışmalarının tekrar basılması için izni istendiğinde, Russell “Dürüstlük ve görgü eylemleri hakkında düşündüğüm zaman fark ettim ki, bilgim dahilinde Frege'nin gerçeğe olan bağlılığı ile karşılaştırılabilecek hiçbir şey yok.” yazmıştır.

Russell'ın aklındaki dürüstlük ve görgü eylemi ayrıntısı, 1912'de gönderdiği, Frege'nin tüm kariyerini adadığı teorideki temel probleme işaret eden mektuba aldığı tepkiye aitti. Russell'ın anlattığına göre:

Hayatının çalışması bitmenin eşiğindedi... ikinci sayı yayımlanmak üzereydi ve temel varsayımının hatalı olduğunu öğrendiğinde, açıkça herhangi bir hayal kırıklığına kapılmadan entelektüel bir zevkle cevap vermişti. Eğer kişi kendini, hükmetmek ve tanınmak için daha ilkel uğraşlar yerine, yaratıcı iş ve bilime adarsa, insanoğlunun neler yapabileceğinin neredeyse insanüstü ve etkileyici bir göstergesiydi.

Aslında Russell burada abartmaktadır. Atıfta bulunduğu hata, tüm filozoflar, mantıkçılar, matematikçiler ve bilgisayar uzmanları tarafından bilinen “Russell paradoksu” ile ilgilidir. Bu paradoksu kavramak biraz çaba gerektirir ancak bana göre, bu keşif 20. yüzyıl düşünce tarihindeki en önemli anlardan biri olduğundan, bu çabaya değer. İşin perde arkası, Frege ve Russell'in “mantıkçılık” olarak bilinen ve matematiğin doğru düzgün anlaşıldığında mantığın bir dalı olduğunu ortaya koymayı amaçlayan projeye kendilerini adanmalarıydı. Bunu önemli olarak gördüler çünkü o dönemde, birçok filozof matematiğin nesnel gerçekler topluluğu yerine, özünde öznel ve insan beyninin bir inşası olduğu konusunda Kant'ı takip ederken, onlar mantığın nesnellığının apaçık ortada olduğunu düşündüler.

1900’de, Russell başarının zirvesinde olduğuna ikna olmuştu. Yaklaşımının temelinde sayıları küme olarak tanımlamak yatıyordu. “Küme” kavramı, Aristoteles’ten beri mantıkçılar tarafından kullanılan bir önerme —ya doğru ya da yanlış olan bir ifade— fikriyle yakından ilişkili, mantıksal bir ifadedir. Russell bunu temel alarak bir isim yerine, değişkenli bir önerme olan “önermeli fonksiyon” fikrini geliştirmiştir. Yani “Aristoteles bilgedir” ve “Platon bilgedir” değişkenli önermelerdir ama “x bilgedir” bir önermeli fonksiyondur. Doğru bir önerme kurmak için isimleri değişken x’in yerine gelebilen herkes (örneğin; Aristoteles veya Platon) bilge insanlar sınıfını oluşturur. Russell’in matematik teorisi, sayıların bir küme olduğu fikrine odaklanır, bu yüzden aritmetiği mantık alanına dahil etmiştir. Russell’in 1902’de keşfettiği gibi, neredeyse aynı teori yıllar önce Frege tarafından ileri sürülmüştü. *Aritmetiğin Temelleri*’nde Frege, mantıkçılık için felsefi bir durum sağladı ve ardından, *Grundgesetze der Arithmetik*’in [Aritmetiğin Temel Kanunları] (1893) ilk sayısında, mantıksal aksiyomlar ile başlayarak aritmetik yasalarını ispatlamada matematiksel görevine başladı. Ancak Russell, Frege’nin önce davrandığını fark ettiği sırada, kendisinin ve Frege’nin birbirinden bağımsız olarak vardıkları teoride büyük bir problem keşfetmişti.

Russell paradoksu küme kavramını tam kalbinden vurur. Ortaya çıkışı şu şekildedir ve lütfen ben açıklarken sabırlı olun; “Bütün kümelerin kümesi”ni düşünün. Sıra dışı bir varlığı vardır: kendi kendisinin bir üyesidir. Çoğu “sıradan” küme böyle değildir; örneğin, masalar kümesinin kendisi bir masa değildir. Yani, bazı kümeler kendilerine aitken diğerleri değildir. “Kendilerini içermeyen bütün kümelerin kümesi”ni (örneğin; masalar kümesi ve sandalyeler kümesi) kurmak mümkündür. Fakat, şimdi de bu kümeyi düşünün: kendisini içerir mi içermez mi? Nasıl cevaplarsak cevaplayalım bir çelişki içinde sıkışıp kalıyoruz. Eğer kendisinin bir ögesiye, bir çelişkiye sahibiz çünkü o bir kendilerini içermeyen tüm kümelerin kümesidir. Ancak eğer kendisinin bir ögesi değilse, yine bir çelişki oluşur çünkü kendilerini içermeyen tüm kümelerin kümesi olması gerekmektedir.

Bu öyle bir şaşırtmacadır ki Russell derdini anlatmak için, kendini daha sezgiyle anlaşılabilir bir benzetme geliştirmek zorunda hissetmiştir. Yalnızca kendilerini tıraş etmeyen erkekleri tıraş eden bir berber hayal edin. Buradaki soru şudur: berber kendini tıraş ediyor mu? Eğer ediyorsa, sadece kendini tıraş etmeyen erkekleri tıraş etme kuralını bozmuş olur, ancak eğer etmiyorsa, o zaman kendini tıraş etmeyenler sınıfına girer ve kendini tıraş etmek zorunda kalır. Hiçbir durum geçerli değildir ve paradoksumuz oluşur.

Genel itibariyle berberlerden kümelere geçerken bu paradoksun anlamı nedir? Sonuç olarak her önermeli işlevin bir kümeye karşılık geldiği doğru değildir. Çelişki pahasına, “x kendini içermeyen bir kümedir” önermeli işlevine karşılık gelen hiçbir küme olamaz. Ve böylece kümenin —mantıkçılığın üzerine kurulduğu temel fikir— gözüktüğü gibi basit, temel ve evrensel bir kavram olmadığı ortaya çıkmıştır. Etkisi ise tüm teoriden desteğin çekilmesi olmuştur.

Russell'in Frege'ye gönderdiği, paradoksu açıklayan mektup acı bir darbe gibi gelmişti çünkü o zamandan itibaren Frege'nin çalışması çok az ilgi görmüştür. Yani, Frege'nin çalışmasını takdir eden ilk insanlardan biri olan kişi, aynı zamanda da özünde hatalı olduğunu gösteren kişi olmuştur. Frege'nin cevabı tam olarak Russell'in anlattığına uymamasına rağmen kuşkusuz etkileyici bir cevaptır. "Açıkça herhangi bir hayal kırıklığına kapılmamanın" aksine Frege, Russell'e bu paradoksun onu "yıldırım çarpmışa" döndürdüğünü, "üzerine aritmetiği inşa etmek istediği zeminin sallandığını" hissettirdiğini söylemiştir. Paradokstan entelektüel bir zevk almaya gelince Frege'nin mektubuna en yakın olan şey, Russell'in keşfinin "her halükârda fazlasıyla dikkate değer bir keşif" olduğunu, böylece "ilk bakışta istenirse de muhtemelen mantıkta büyük bir ilerleme sağlayabileceği"ni kabul etmesidir.

Gerçekten de paradoks mantıkta ilerlemeye yol açmıştır ve felsefeyi büsbütün takıntı haline getirdikten sonra, bu alana odaklanmak için havacılık çalışmalarını bırakan Wittgenstein gibi, çok sayıda yetenekli insanın ilgisini çekmiş ve onlara ilham vermiştir. Ancak ne yazık ki Frege, paradokstan aldığı entelektüel zevk ne olursa olsun, hayatının çalışmasının başarısız olmasıyla gelen melankolik duygu tarafından gölgede bırakılmıştır. Son günlerine doğru içini günlüğüne şöyle dökmüştür: "Sayı derken ne kastettiğimizi netleştirme çabalarım başarısızlıkla sonuçlandı."

Fakat buna rağmen, Russell'in paradoks keşfinden doğan bir şey de filozoflar ve matematikçiler arasındaki Frege'nin büyüklüğünün artan takdiri idi. Russell'in kendi kitabı *The Principles of Mathematics* [Matematiğin İlkeleri] 1903'te yayımlandığında, önceden onu yok sayan bir nesle Frege'yi tanıtmış oldu ve 1921'de *Tractatus Logico-Philosophicus*'un yayımlanmasından sonra, Wittgenstein çağının en ilham verici filozofu olurken Frege'nin ünü de yeni bir boyut kazandı. 1950'lerden beri analitik felsefenin kurucu babaları arasındaki yeri güvendedi. Oxford'daki felsefe bölümü o zamanlar altın bir dönemden geçiyordu ve önde gelen uygulayıcıları —Gilbert Ryle, Peter Strawson ve Alfred Jules Ayer dahil olmak üzere— günümüzden yalnızca bir nesil önce yaşamış Frege hakkında çoğunlukla hiçbir şey bilmiyor olmalarına rağmen, onun önemini kabul etmede hemfikirlerdi.

Ancak, Frege'nin çalışmasını özellikle derin bir şekilde inceleyen ve ona karşı bilhassa güçlü bir hayranlık duyan bir Oxford filozofu vardı. Bu kişi bir şövalye, Wykeham Mantık Profesörü ve Britanya'nın en ilham verici 20. yüzyıl düşünürlerinden biri olan Michael Dummett'ti. Fakat 1954'te hâlâ yirmilerindeyken, Dummett, Frege'nin *Nachlass*'ından¹ — bu onun akademik makalesiydi— nelerin sağlam kaldığını çalışmak için Almanya'ya

¹ Nachlass: Bir akademisyen ya da bilim insanının öldükten sonra arkasında bıraktığı her tür el yazmalar, notlar, yazışmalar için kullanılan Almanca sözcük. — ÇN

seyahat etti ve bu, inanılmaz derecede tatsız bir keşif yapmasına sebep oldu: Russell'in önünde saygıyla eğildiği, "insanüstü" nezaket ve dürüstlüğü methettiği adam, aslında akıl almaz bir milliyetçilikle birlikte anti-demokratik, anti-Semitist, ırkçı muhafazakâr biriydi. Bu, özellikle Dummett için sarsıcıydı çünkü hayatı boyunca ırkçılığa karşı aktif bir eylemci olmuştu. Şövalyeliği, zamanı gelince, felsefenin yanı sıra "ırksal adalet"e olan hizmetleri için verilecekti.

İngiltere'ye dönüşünde Dummett, çalıştığı şeylerin arasında "Frege'nin hayatının son yıllarında çoğunlukla politika hakkında tuttuğu günlüğünün bir kopyasının" olduğunu, "Politik düşünceleri —en azından o zamanlar— fazla tatsızdı; koyu bir milliyetçi, Bismarck'ın tek yanlısının Almanya'ya parlamentarizmi tanıtmak olduğuna inanan bir Bismarckçı muhafazakâr, en kötüsü de bir Yahudi düşmanıydı" diye Russell'e yazmıştı. Russell nispeten bu keşiften şikâyetçi olmamıştı ama bu durum Dummett'in içini kemirmeye devam etti ve sonunda, 1973'te kitabı *Frege: Philosophy of Language* [Frege: Dilin Felsefesi] yayımlanınca "Giriş" kısmında bir şeyler demek zorunda hissetti:

Felsefi görüşlerine kendimi yıllardır, düşünmek için epey bir zaman, adadığım adamın en azından hayatının sonlarında çok büyük bir ırkçı, özellikle de bir Yahudi düşmanı olması benim için biraz ironiktir. Hakkındaki gerçek, Frege'nin *Nachlass*'ı arasından kurtulan, ancak Profesör Han Hermes tarafından Frege'nin *nachgelassene Schriften*'inde [Ölüm Sonrası Yazıları] kalıyorsa birlikte yayımlanmayan günlüğün bir parçasında açığa çıkmıştır. Bu günlük, aşırı derecede parlamenter sisteme, demokratlara, liberallere, Katoliklere, Fransızlara ve hepsinden öte politik haklardan yoksun bırakılmaları gerektiğini ve tercihen, Almanya'dan sürülmeleri gerektiğini düşündüğü Yahudilere karşı olan, fazla muhafazakâr düşünceli bir adam olduğunu göstermektedir. Yıllar önce o günlüğü okuduğumda, son derece şok olmuşum çünkü Frege'ye, sempatik biri olmasa da kesinlikle akli başında bir adam olarak saygı duymuştum. Frege'nin *Nachlass*'ının editörlerini, bu özel kısmı gizli tutmayı seçtikleri için esefle karşılıyorum.

Nachlass'ın editörleri ise günlüğü gizli tutmaya çalıştıklarını reddetti. Günlüğün, Dummett'in deşindiği ölüm sonrası yazıları cildinde bulunmadığını söylüyorlardı çünkü o cilt, felsefi çalışmayla sınırlandırılmıştı. Amaçları günlüğü, o zamanlar Leipzig filozofu Lothar Kreiser tarafından hazırlanan Frege'nin biyografisine ek bölüm olarak yayımlamaktı. Ancak Kreiser'in kitabı uzun zaman ertelendi (sonunda 2001'de yayımlandı) bu yüzden günlük, 1994'te bir Alman dergisinde yayımlandı, ardından 1996'da İngilizce çevirisi yayımlandı.

Dummett'in günlüğün içeriği hakkındaki tarifi tamamen doğrudu. Frege durmadan Bismarck'a övgüler yağıdırıyor, sosyal demokratları küçümseyici konuşuyor, anti-Semitik duygularını açığa vuruyordu. Naziler yönetimi ele geçirmeden birkaç yıl önce hayatını kaybetti, bu yüzden onların ölüm saçan yönetimi ortaya çıktığında nasıl tepki vereceğini tahmin etmekten başka bir şey yapılamaz; ama yine de darbeci, aşırı milliyetçi General

Ludendorff'un ve tabii ki Hitler'in görüşlerine katıldığını belirtmesi dikkat çekicidir. "En yüksek saygınlığa sahip Yahudilerin olduğu kabul edilebilir," tipik bir yorumu şöyle devam eder, "yine de Almanya'da bu kadar çok Yahudi olması ve Aryan soyundan vatandaşların siyasi haklarıyla tamamen eşit haklara sahip olmaları bir talihsizlik olarak görülebilir."

Russell'in en şaşırtıcı bulduğunu hayal edebildiğim tek şey, Frege'nin vatanseverliği mantık dışı bir önyargı olarak onaylaması olabilir. Frege, zamanına özgü siyasi anlayış yokluğunun "tam bir vatanseverlik eksikliğinden" kaynaklandığını söylemektedir. Vatanseverliğin yansız düşünce yerine, önyargı içerdiğini kabul eder ancak bunun iyi bir şey olduğunu düşünür: "Yalnızca Duygu katılabilir, Mantık değil ve nasihat için önce Mantık'a danışmadan, özgürce konuşur. Hâl böyleyken, zaman zaman siyasi konularda sağlam, mantıklı kararlar verebilmek için Duygu'nun bu katılımının gerekliliği görülmektedir." Bunlar, kuşkusuz "kesinlikle akli başında bir adam" için dile getirmesi şaşırtıcı görüşlerdir. Matematiği daha sağlam mantıksal temeller üzerine kurmak isteyen bu adam, siyasetin duygusal spazmlara dayanmasından hoşnuttu.

Frege'nin üvey oğlu Alfred, günlüğün bir kopyasını *Nachlass* editörlerine gönderdiğinde, "babamın karakter tasvirinin tamamlanması" için yardımcı olabileceğini ek bir mektupta belirtmiştir. Doğrusu, sinir bozucu bir biçimde, Frege'nin karakterini biraz olsun anlamak isteyenler için günlüğün bu bölümü resmi "tamamlamıyor;" aşağı yukarı resmi veriyor ama devam edebilmek için değerli çok az bilgi içeriyor. 1970'lerde Lothar Kreiser'in üstünde çalıştığı biyografi, sonunda 2001'de çıktığında büyük bir hayal kırıklığı oldu. Eser 600 sayfayı buluyordu ancak genel karara göre, adamı anlamamıza çok az katkısı oldu. Bunun iki ana sebebi vardır. Biri, gerçekten kişisel belgelerin yetersizliğiydi. Orijinal belgeleri, İkinci Dünya Savaşı'nda düşman faaliyetlerinde yok edildi (Dummett'in danıştıkları savaştan önce alınmış, kişisel belgeler yerine neredeyse sadece felsefe belgelerinin kopyalarıydı) ve diğer insanların belgelerinde de biyografik öneme sahip çok az bilgi açığa çıktı.

Russell ile olan, mantıkçılığın çöküşüne ilişkin yazışmalar bir yana, Frege'nin Wittgenstein'in *Tractacus* müsveddelerini acilen göndermesine verdiği yanıtlar, her ne kadar daha çok negatif yönde olsa da bize bu adam hakkında bir şeyler anlatan bir başka nadir mektup örneği olarak öne çıkıyor. Frege ilk cümlelerde kesinlikle bilgiç bir şekilde kaçamak cevaplar veriyor ve bunun daha da ötesinde, ilgili olduğuna dair çok az işaret veriyordu. Elbette, iç içe geçen önermelerin karmaşık bir mimarisine sahip olan kitabın estetik amaçlarına karşı tamamen kördü. Bunun yerine Wittgenstein'in bunu bir dizi makale olarak yayımlamasını önerdi. Bu durum, yazarı omzuna dokunup "Endişelenme, asla anlamayacağını biliyorum." dese bile, kitabını keyifle Cambridge doktora eğitimi dersinde kullanan Russell ile karşılaştırılınca belli bir dar görüşlülüğü gösteriyor.

Fakat ikinci sebep, belgelerin eksikliğinin ötesinde, Frege'nin sadece kâğıt üzerinde değil, aynı zamanda etrafındakiler üzerinde de garip bir şekilde çok az iz bırakan kişiliğinin doğasında yatıyor. Bu durum, haklarında akrabaları, arkadaşları ve sıradan tanıdıklar tarafından yazılmış sayısız biyografi olan, unutulmaz ve karizmatik karakterler Wittgenstein ve Russell ile tam bir tezat teşkil etmektedir. Diğerleri arasında, Wittgenstein'in biyografisinin giriş bölümünde belirttiğim gibi, hakkındaki hatıralardan bazıları ona Rusça öğreten hanımefendi, İrlanda'daki kır evine turba getiren adam ve son fotoğraflarını çekeabilen adam tarafından yayımlanmıştır. Benzer bir şey Russell için de geçerlidir. Peki Frege'nin anıları nerede?

Zavallı Kreiser, o zaman, Frege'nin kişiliğinin öne çıktığı mektuplardan ya da diğerleri üzerinde bıraktığı etkiyi gördüğümüz anılardan alıntı yapamadı. *Gottlob Frege: Leben-Werke-Zeit* adındaki kitabı (muhtemelen tirelerin bilinçsizce anlamlı kullanılışı, kullanılma amaçlarına uygun, Frege'nin hayatı, eseri ve zamanı arasındaki bağlantı kopukluğuna dikkat çekiyor) *Leben*'den [Hayat] daha çok *Werke* [Eser] ve *Zeit* [Zaman] içeriyor. Frege'nin kitapları ve makaleleri hakkındaki uzun tartışmalar, Jena Üniversitesi'nden alınan resmî belgeler ve örneğin, Frege'nin ne kadar vergi ödediği ile 19. yüzyıl Almanyası'nda değişen buğday fiyatları hakkındaki kamuya açık gerçeklerin anlatımı ile birlikte sunulmaktadır. Bu sırada Frege'nin kendisi görünmez ve duyulmaz olmaya devam eder.

Quentin Bell, Virginia Woolf'un *Jacob's Room* [Jacob'un Odası] romanındaki ana karakterin tuhaf soyutluğunu tartışırken: "Kilden yapılmış ve İtalyan alçı kabının içine koyulmuş bir figür hayal edin. Kilin bozulduğunu varsayın. Alçı aynı kalır: tümüyle kilden farklı görünür ama bir boşluğu, kil tarafından doldurulmuş bir yeri çevreler" diye yazmıştır. Bu, Kreiser'in bize verdiği şeyi harika bir şekilde tanımlar. Bu "Gottlob'un Odası"dır.

Muhtemelen sahip olacağımız tek şey budur — müthiş bir zihni barındıran adam için bir değişken, önerme fonksiyonunda olduğu gibi, bilinmeyen bir "x." Frege'nin hayatını yüzeysel olarak biliyoruz. 1848'de Kuzey Almanya'da, Wismar'ın Baltık limanında doğduğunu, Jena ve Göttingen'de matematik okuduğunu, 1874'ten 1917'deki emekliliğine kadar Jena'da matematik öğrettiğini, 1925'te doğduğu yere yakın olan Bad Kleinen'de hayatını kaybettiğini biliyoruz. 1887'de evlendi ve bu evlilikten bir çocuğu olmadı ancak karısıyla birlikte Alfred'i evlat edindiler. Bunun haricinde, Lothar Kreiser tarafından yıllarca sürdürölen araştırmaya rağmen, 1924'teki kesinlikle ilgi çekmeyen günlük parçasına ve felsefi yazılarında yer alan kişiliğiyle ilgili ipuçlarına eklenecek çok az şey biliyoruz.

Martin Heidegger'in (halka açık Nazi eğilimleri nedeniyle kişisel saygınlığı zamanla hırpalanacak bir filozof) Aristoteles üzerine olan derslerine başlarken kullandığı söylenen sözleri hatırlarsak: "Bir filozofun kişiliğine gelince ilgilendiğimiz tek şey, belli bir zamanda

doğmuş, çalışmış ve ölmüş olmasıdır.” Gerçekten de Frege meselesinde, doğumu ve ölümü hakkındaki önemsiz gerçeklere herhangi bir ilgi olduğu iddiasını bırakabiliriz.

Bu bizi, 1920’lerin Almanyası’nın siyasetiyle ilgili zehirli ama özel görüşleri (ki bunlar, söylediği ya da yazdığı herhangi bir şeye bağlı kalmayı zorlaştırır) dışında, Frege’den geriye kalan tek şey olan eseriyle baş başa bırakır. Yine de bu, Frege’yi 19. yüzyılın etkileyiciliğini hiç kaybetmeyen filozoflarından biri yapmak için yeterli olmuştur. Bir biyografi yazarı olarak bunu söylemek bana acı veriyor ama: hayat öyküsü buraya kadarmış.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitedir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.